

Беата Анна Зємба,

кандидат педагогічних наук,
науково-педагогічний працівник
факультету педагогіки,
кафедри соціальної педагогіки
Жешувського університету,
м. Жешув, Польща

УДК 37.025:37.037

ПРОЕКТ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

В статті проаналізовані теоретичні та методичні підходи до виявлення, підтримки та розвитку одареності дітей. Визначено переваги практичного виховання одарених дітей з урахуванням проєктивного компонента соціально-виховного впливу. На основі аналізу оброблених джерел зроблено висновок про те, що цей процес повинен забезпечуватися в умовах формування та розвитку творчої та креативної особистості, здатної самостійно створювати оптимальну життєву та творчу атмосферу. Зазначено, що виявлення, навчання та виховання одарених дітей є завданням суспільства. Авторський проєкт розвитку одареності дітей охоплює мету, завдання, шляхи та етапи реалізації, рівні одареності, результати.

Ключові слова: одарений ребенок, проєкт, соціально-виховне простір, самоактуалізація, соціальне розвиток.

The article analyzes theoretical and methodological approaches to the identification, support and development of gifted children; the advantages of the practical education of gifted children with the given design component in the content of socio-educational measures. Based on the analysis treated sources concluded that this process should be ensured under the conditions of formation and development of artistic and creative personality, able to create the optimal life and creative atmosphere. It is noted that the identification, training and education of gifted children is the task of society as a whole. Author's project of the development of gifted children includes the purpose, tasks, ways and stages of implementation, levels of giftedness, the result.

Key words: gifted child, a project, a socio-educational space, self-actualization, social development.

Соціальне самопочуття підростаючого покоління є одним з головних показників розвитку суспільства. Проблема формування свідомості молоді є однією з провідних у різних галузях наукових досліджень. Для того, щоб розвиток дітей відбувався відповідно до суспільних процесів, необхідно вчасно визначити їхню роль і місце в суспільстві, з'ясувати труднощі та проблеми цього процесу.

Сучасні суспільні процеси змінили соціальне, матеріальне та духовне становище дітей, тому актуальності набуває створення нових умов життєдіяльності, розвитку та самоактуалізації обдарованого підростаючого покоління. Від правильної організації та реалізації виховної діяльності, особливо з обдарованими дітьми, залежить економічний, науковий та соціокультурний потенціал держави.

Проблемі розвитку обдарованості дітей присвячено значну кількість наукових досліджень: І. Бех [2], Н. Стародубцева [1], Ю. Гончарук [5], М. Гудь [6],

О. Антонова [1], Т. Герлянд [4], О. Німак [8], А. Хуторський [7], Е. Воронова [3], О. Музика [7], Ю. Паненкова [9]. Незважаючи на спроби науковців створити єдині теоретичні позиції з окресленої проблеми та забезпечити координацію зусиль щодо її практичного вирішення, спостерігається значна розбіжність у думках щодо організації діяльності з обдарованими дітьми.

Метою статті є розроблення та обґрунтування проєкту виховного простору для обдарованих дітей, що є комплексною організованою діяльністю батьків, учителів, соціальних педагогів, працівників соціокультурних, освітньо-виховних та загальноосвітніх навчальних закладів.

Можна погодитись з твердженням І. Беа, що повноцінний розвиток особистості дитини відбудеться тоді, коли вона стане суб'єктом практичної діяльності [2]. На нашу думку, розвиток обдарованості буде ефективним за умови врахування проєктувального компонента у змісті практичної виховної діяльності з

обдарованими дітьми з орієнтацією на майбутню професію. Визнаючи, що проект – це дизайн, ми зробили спробу класифікувати основні напрями професійної діяльності за його видами. Таким чином, можна виокремити такі види:

- реалістичним професіям типу «людина – природа» і «людина – техніка» відповідають проекти з виготовлення промислових виробів, об'єктів, ландшафтний дизайн;
- естетичним професіям типу «людина – художній образ» і «людина – людина» відповідають дизайн одягу, зачісок, віражу та інтер'єру;
- інформаційно-технологічним професіям типу «людина – знакові системи», відповідають проекти з графічного дизайну (веб-дизайн).

Відповідно до зазначених напрямів професійної діяльності можна виокремити три «школи» професій («Я мислю», «Я відчуваю», «Я дію»). Вони стануть стартовими майданчиками для отримання практичних знань та вмінь обдарованих дітей, сприятимуть їхній самоактуалізації та будуть забезпечувати повноцінний соціальний розвиток.

У процесі моделювання виховного простору для обдарованих дітей, ми враховували такі його структурні компоненти, як: 1) суспільна потреба у реалізації цього проекту; 2) насиченість змісту виховного процесу, що сприятиме активізації творчого потенціалу; 3) залучення громадськості, закладів та установ, здатних забезпечити творчий розвиток особистість; 4) відбір дітей, які характеризуються параметрами обдарованості в певній сфері діяльності; 5) високий фаховий рівень спеціалістів, здатних виховувати і розвивати обдарованих дітей; 6) відповідність наукового та методичного потенціалу регіону стратегічним задачам розвитку обдарованості.

Головною метою створення проекту виховного простору для розвитку обдарованих дітей ми вважаємо розкриття власних потенційних можливостей, самоактуалізацію обдарованих дітей через підвищення професійного рівня на базі створених «шкіл» професій. Основою проекту покладено системний підхід, що сприяє поглибленому теоретичному опрацюванню проблеми розвитку обдарованості дітей і формуванню системи цілей та завдань діяльності педагогічних і управлінських структур та їхній конструктивній взаємодії на різних рівнях. Основними характеристиками проекту виховного простору для обдарованих дітей ми вважаємо: цілеспрямованість і цілісність; урахування розвитку сучасного суспільства і освіти; адекватна постановка педагогічних цілей і завдань; єдність із соціумом; високий рівень продукування головних компонентів системи та обдарованості; методологічна визначеність; забезпечення здатності до змін умов, розвитку та саморозвитку.

У процесі формування проекту виховного простору визначено завдання реалізації проекту для розвитку обдарованих дітей:

- 1) інформування громадськості про діяльність «шкіл» професій та можливість участі у них шляхом

проведення інформаційно-просвітницької кампанії про проект та розміщення інформаційних матеріалів у навчальних закладах освіти та ЗМІ;

- 2) інформування обдарованих дітей та їхніх батьків про стан та перспективи регіонального ринку праці, його структуру та вимоги, що суспільство висуває до сучасного працівника;

- 3) формування відповідального ставлення до планування власної життєдіяльності за рахунок розширення знань про глобальне інформаційне суспільство, світ професійної діяльності, інформування про розмаїття професій та основні правила вибору життєвого шляху;

- 4) створення мотивуючої і об'єднуючої лінії поведінки, що стимулює високу ініціативність учасників проекту;

- 5) дотримання виховного характеру діяльності «шкіл» професій за допомогою їх спрямованості на формування всебічно розвиненої творчої особистості у комплексі трудового, економічного, морального, естетичного, правового та фізичного напрямів виховання.

Аналізуючи наукові дослідження щодо проблеми організації виховного простору з розвитку обдарованої особистості, нами виокремлено певні способи реалізації проекту, що орієнтовані не лише на створення належних умов для формування і розвитку творчої та креативної особистості, а й здатні забезпечити оптимальну життєтворчу атмосферу. Серед них можна назвати такі:

- 1) здійснення поширення інформаційно-просвітницької діяльності про проект шляхом розміщення публікацій у ЗМІ та регіональних навчальних закладах освіти, налагодження інформаційного супроводу заходів проекту в ЗМІ;

- 2) налагодження спільної діяльності з місцевою владою у формі круглого столу з теми: «Організація виховного простору для обдарованих дітей»;

- 3) створення та організація діяльності «шкіл» професій спільно з управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту обласних державних адміністрацій, центрів зайнятості населення, соціокультурними, освітньо-виховними, навчальними закладами освіти та іншими підприємствами та організаціями, які можуть стимулювати розвиток власних потенційних можливостей та природних обдарувань, формувати вміння протистояти негативним соціальним впливам, а також стати взірцем для досягнення результатів у власній діяльності, сприяти життєвому успіху.

Організований так виховний простір здатен стимулювати розвиток природних нахилів та творчих здібностей вихованців. Результатами освітньо-виховного процесу для обдарованих дітей передбачено суттєві досягнення в соціальній та гуманітарній сферах.

Так, короткотривалими результатами проекту виховного простору для обдарованих дітей є: а) повернення уваги громадськості до проблеми, яку порушує проект, інформування про можливість участі у розв'язанні завдань проекту; б) впровадження інноваційних технологій у діяльності з обдарованими дітьми; в) реалізація плану заходів щодо реалізації

проекту виховного простору для обдарованих дітей; г) взаємодія батьків, учителів, соціальних педагогів, працівників соціокультурних, освітньо-виховних та інших навчальних закладів освіти; д) самоактуалізація обдарованими дітьми, як різносторонньої особистості.

У запропонованому проекті виховного простору для розвитку обдарованих дітей визначено такі віддалені результати: 1) увага громадськості стосовно вчасної нереалізації власних природних обдарувань, як причини маргіналізації підростаючого покоління; 2) зменшення кількості маргінальних обдарованих дітей шляхом їхньої самоактуалізації; 3) посилення співпраці навчальних закладів освіти з НДО; 4) створення ефективного механізму виховної діяльності з обдарованими дітьми на базі «третього сектору»; 5) поширення практики створення «шкіл» для профілактики соціального виключення, а також для самоактуалізації обдарованих дітей.

Результатом запропонованого нами освітньо-виховного процесу є практичні профільні та соціальні компетенції обдарованих дітей. Потрібно зазначити, що самостійну креативну діяльність обдарованих дітей стимулює як зовнішнє середовище, так і створення відповідного психоемоційного, життєтворчого клімату. Цей складний процес забезпечує поетапна діяльність кваліфікованих працівників соціальної сфери та батьків обдарованих дітей.

Так, результатом діяльності *першого* етапу передбачено налагодження інформаційного супроводу в межах реалізації проекту та охоплення значної кількості потенційної цільової аудиторії.

Другий етап проекту виховного простору для розвитку обдарованих дітей забезпечує залученість цільової аудиторії до діяльності через виокремлення часових меж та етапів взаємодії.

Третій етап надає можливість виявляти обдарованих дітей за трьома рівнями (прогнозований, нижче прогнозованого та вище прогнозованого), визначення типу, виду та рівня їхньої обдарованості, що є підґрунтям для розроблення заходів соціальної, психологічної, педагогічної, економічної та іншої підтримки дітей.

Четвертий етап проекту є початком діяльності «школи» професій, що орієнтовано на діяльність «школи» професій під назвою «Я мислю». Результатом діяльності на цьому етапі є: розвиток логічного та абстрактного мислення, пізнавальних мотивів, культури мислення, раціональної організації діяльності, озброєння системою знань щодо власного розвитку, формування світогляду, вміння свідомо будувати власне життя, працювати, органічно поєднуючи ідеї з їхньою практичною реалізацією; активізація дітей та розвиток впевненості у власних силах після отримання практичних порад щодо досягнення поставлених цілей.

П'ятий етап проекту починається з діяльності «школи» професій під назвою «Я відчуваю». Реалізацію запланованих технологій виховання орієнтовано

на: розвиток естетичного та художнього смаку, творчого та художньо-образного мислення, уяви тощо; поєднання навчання і виховання з продуктивною діяльністю, що є основою розвитку гармонійної, всебічно розвиненої особистості; художньо-естетичну освіченість та формування вмінь творити прекрасне не у повсякденному житті, а за допомогою застосування естетичних знань, поглядів, смаків, почуттів, ідеалів, які ґрунтуються на національній естетиці та кращих надбаннях цивілізації, активній участі у створенні прекрасного власними руками.

На *шостому* етапі проекту здійснюється діяльність третьої «школи» професій під назвою «Я дію». Результатом цього етапу має бути: розвиток психомоторних якостей, підвищення розумової та фізичної працездатності, виховання моральних якостей (сміливості, наполегливості, рішучості, дисциплінованості, відповідальності), розвиток гармонії тіла і духу, потреби у здоровому способі життя; формування працелюбності, свідомого та творчого ставлення до власної трудової діяльності, як життєвої потреби, вищої цінності людини і суспільства; засвоєння практичних умінь та навичок культури розумової та фізичної діяльності, вмілого господарювання, підприємництва; ознайомлення з досягненнями техніки, навчання поводження з різними інструментами, технічними пристроями, що створюють передумови для підготовки дітей до професійної діяльності на сучасному виробництві, а також до життя в суспільстві, сфери якого пронизує техніка, що постійно ускладнюється; подолання однобічності особистісного розвитку за допомогою усвідомлення того, що професійна діяльність має матеріальний результат, особистісну та соціальну спрямованість, організацію, залучення до системи трудових відносин суспільства.

Виявлення обдарованих дітей повинно мати постійний характер. Системне використання комплексних методик спроможне надати достатньо інформації про типи та види обдарованості дітей. Однак висновки повинні базуватися на дослідженнях відповідних фахівців. Таким чином, акцентуємо увагу на тому, що для вирішення проблем навчання і виховання обдарованих дітей важливою є чітка та послідовна взаємодія вчителів, психологів, групи експертів, сім'ї тощо.

Сьомий етап проекту виховного простору з розвитку обдарованої дитини передбачає повторну діагностику обдарованих дітей за трьома рівнями (прогнозований, нижче та вище прогнозованого). Коли діти отримують рівні прогнозований та вище прогнозованого, то це передбачає фіксацію результатів та надання рекомендацій батькам щодо подальшої підтримки власних дітей. Рівень нижче прогнозованого передбачає продовження діяльності з обдарованими дітьми за індивідуальною програмою розвитку.

Таким чином, запропонований проект організації виховного процесу розвитку обдарованої особистості містить комплекс медико-біологічних, психолого-педагогічних, економічних, організаційних та інших напрямів діяльності з обдарованими дітьми. Суттєвою

перевагою зазначеного проекту є його гнучкість у реагуванні на потреби обдарованих дітей та відповідність суспільним запитам. Формуванню вміння отримувати якісно нові знання, а не заучувати пропоновані висновки, думки і переконання сприяє надання процесу розвитку інноваційного характеру.

Можна констатувати, що розвиток обдарованості дітей є результатом значної кількості об'єктивних та суб'єктивних чинників. Соціальна взаємодія педагогічних, соціальних установ та сім'ї є пріоритетним компонентом цілісного соціально-виховного середовища, що мобілізує виховні ресурси, посилює та вдосконалює соціалізуючий вплив на дитину. Цей важливий напрям взаємодії потребує подальшого наукового вивчення, системного розвитку та вдосконалення.

Використані літературні джерела

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного і порівняльного аналізу [Текст] : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир : ЖДУ, 2005. – 456 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості [Текст] : підручник / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2008. – 848 с.

3. Воронова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми // Психолог. – 2006. – № 25–28 (217–220), липень. – С. 5–25.

4. Герлянд Т. Педагогічна підтримка дитячої обдарованості [Текст] / редкол. : В. О. Киричук, Н. В. Лук'янчук ; Академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини [та ін.] // Стратегія інноваційного розвитку обдарованості в системі

проектування виховного процесу: зб. наук. праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 лют. 2010). – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2010. – 56 с.

5. Гончарук Ю. Організація роботи з обдарованими дітьми [Текст] / Ю. Гончарук, Н. Гергун // Директор школи. – 2006. – № 27–28. – С. 27.

6. Гудь М. Обдаровані діти. Психолого-педагогічні аспекти роботи [Текст] / М. Гудь // Початкова освіта. – 2010. – № 39. – С. 2–6.

7. Музика О. Суб'єктно-ціннісний аналіз розвитку творчо обдарованої особистості: термінологічний аспект [Текст] / О. Музика // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – 2008. – Спец. випуск. – С. 59–64.

8. Німак О. Організація роботи з обдарованими дітьми в ЗНЗ [Текст] / О. Німак. – Харків : Основа, 2010. – 144 с.

9. Паненкова Ю. В. Моральність обдарованої дитини як основа її особистісної адаптації [Текст] / за ред. С. Д. Максименка; Ю. В. Паненкова // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – Т. XI. – Ч. 5. – Київ, 2009. – С. 270–275.

10. Стародубцева Н. В. Обдарованість: діагностика і система роботи із здібними дітьми [Текст] / Н. В. Стародубцева // Управління школою. – 2007. – № 12. – С. 28–41.

11. Хуторской А. В. Развитие одаренности школьников: методика продуктивного обучения [Текст] / А. В. Хуторской. – М. : Владос, 2000. – 320 с.

